

УДК 316.334.2

Т.Данилюк

ІНТЕРНАЦІОНАЛЬНІ СУБ'ЄКТИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

У статті розглядаються основні причини створення та характерні особливості сучасної системи міжнародних фінансових організацій. Аналізується нормативно-правова база співпраці України з МВФ, МБРР та ЄБРР. Розглядаються найбільш нагальні питання співробітництва України з міжнародними фінансовими організаціями.

Keywords: *international financial organizations, subjects of globalization, stabilization of cooperation.*

Ключові слова: *міжнародні фінансові організації, суб'єкти глобалізації, стабілізація співробітництва.*

Ключевые слова: *международные финансовые организации, субъекты глобализации, стабилизация сотрудничества.*

Процес формування сучасної економічної системи і мережі міжнародних фінансових організацій відбувався поступово з розвитком процесів інтернаціоналізації й поглибленням процесів проникнення та взаємозв'язку економік різних країн світу, які за своїми часовими рамками належать до кінця 30-х років ХХ ст. Такий феномен є результатом розвитку технологій у результаті промислової революції, що привело до значних змін у системах міжнародних комунікацій та перевезень. Дане посилення взаємозалежності сприяло усвідомленню того, що міжнародна кооперація є важливим механізмом досягнення цілей держави та полегшує її доступ до ринків інших країн світу. Окрім цього, оскільки багато країн мають спільні проблеми, ресурсів однієї держави не завжди буває достатньо для їх вирішення, а тому більш ефективною є спільна взаємодія в рамках певної організації, яка спрямовуватиме сукупні ресурси учасників для результативного подолання спільних перешкод.

У період панування системи золотого стандарту питанням регулювання валютних відносин та забезпечення стабільності світової фінансової системи не приділялось достатньої уваги через відсутність необхідності додаткового створення загальносвітових організацій, які б займались координацією діяльності країн у цих сферах за рахунок того, що використовувався механізм автоматичного регулювання платіжного балансу на основі притоку/відтоку золота [1, с. 235–236].

Основною причиною зміни попередніх поглядів на устрій світової економічної системи була світова економічна криза 1929–1933 рр., у результаті якої відбулася дестабілізація усталених механізмів регулювання міжнародних економічних відносин. Було висунуто два плани щодо регулювання міжнародних фінансових відносин. Ключовим моментом цих двох планів було створення та відновлення системи, яка дала б змогу вести міжнародну комерцію [2, с. 48].

Перший план було запропоновано Дж.Кейнсом, який передбачав створення Центрального світового банку, в якому кожна країна-учасниця володітиме певною частиною золотого запасу, відповідно до своїх передвоєнних економічних можливостей. Цей банк випускатиме міжнародну валюту, яку Дж.Кейнс назвав Bancor (комбінація з французьких слів “банк” та “золото”) [3, с. 28–29].

Інший план був запропонований заступником міністра фінансів США Г.Вайтом. Він був заснований на ідеї пріоритетності державних фінансових інтересів щодо приватних і спочатку призначався лише для країн західної півкулі (для потреб яких планувалось створити Всеамериканський банк). Міжнародним валютним стандартом мав стати долар США [4, с. 4].

Висунуті ідеї було застосовано при підготовці валютно-фінансової конференції в Бреттон-Вудсі, що проводилась 1–22 липня 1944 р. та закріпила фундаментальні положення кредитно-фінансової системи: створення Міжнародного банку реконструкції та розвитку (МБРР) як постійно

діючого органу, який забезпечує створення сприятливих умов для капіталовкладень, стимулювання міжнародних потоків довгострокових інвестицій, допомогу в реконструкції та розвитку територій країн-членів, полегшення конверсії військової економіки в громадянську; а також Міжнародного валютного фонду (МВФ) як центру, що забезпечує консультації та співробітництво між країнами-членами з міжнародних проблем регулювання та координації валютно-фінансової діяльності, сприяючи розвитку виробничих ресурсів усіх країн-членів. Підписані угоди були спрямовані на створення основ багатосторонньої координації діяльності майже всіх суб'єктів міжнародних кредитно-фінансових відносин [2, с. 20].

Розмір участі кожної країни в даних новостворених організаціях передбачав, що частка визначається пропорційно до передвоєнного рівня валового національного продукту країни. 25% частки буде внесено золотом або доларами, а інша частина – у національній валюті, відповідно до її курсу до долара. У разі якщо золотого запасу в країні недостатньо, то тоді 10% вноситься в золоті, а інша частина – в доларах США. Найбільша частка надавалась від США, потім, у порядку зменшення, від Великої Британії, СРСР, КНР та Франції [3, с. 29–32].

Хоча новостворені інститути були формально засновані як “спеціальні агентства” ООН, вони діють майже незалежно від неї. Їх керівництво та адміністративні процеси є тасмницею. У МБРР і МВФ великі країни-учасниці мають право “вето” на певні рішення, кількість голосів, пропорційна внесеному ними капіталу, гарантують їм можливість розробляти та контролювати порядок денний [5, с. 147–148].

Одночасно ООН сприяла виникненню валютних фондів та інвестиційних банків регіонального характеру. Оскільки головною ціллю ООН є недопущення виникнення нових воєн та спонукання економічного розвитку сучасного світу, аналогічна мета поставлена і перед створеними нею спеціалізованими установами [6, с. 107–108]. Так, у 1956 р. була створена Міжнародна фінансова корпорація (МФК),

діяльність якої здійснюється за трьома основними напрямками: інвестування приватного сектору; надання консультаційних послуг урядам і підприємствам у здійсненні приватизації; та надання послуг з управління активами [7].

У листопаді 1960 р. з метою задоволення потреб найбільш розвинутих країн-членів було створено Міжнародну асоціацію розвитку (МАР) [2, с. 82]. Діяльність МАР спрямована на створення сприятливих умов для приватних капіталовкладень, заохочення експорту капіталу до країн, що розвиваються, здійснення контролю за пільговим багатостороннім кредитуванням, надання безвідсоткових кредитів найбільш розвинутих країнам світу.

На сесії МБРР у Сеулі в 1985 р. було прийнято рішення про створення Багатостороннього агентства з гарантування інвестицій (БАГІ). З цією метою була підписана Сеульська конвенція. Основною метою новоствореної організації визначалося сприяння інвестиціям приватного капіталу у країни-позичальниці [8]. БАГІ також надає консультативні послуги урядам з метою надання допомоги в залученні приватного капіталу в свої країни [2, с. 22].

Загальну структуру міжнародних фінансових організацій, створену спеціалізованими установами ООН, доповнюють регіональні міжнародні кредитно-фінансові інституції. Їх виникнення було пов'язане з розпадом колоніальної системи та появою великої кількості незалежних держав, яких об'єднувала необхідність здійснення індустріалізації та побудови відповідної інфраструктури. З метою акумуляції необхідних обсягів ресурсів для вирішення даних проблем були створені регіональні банки, оскільки коштів, які виділялись цим країнам у рамках програм МВФ та МБРР, було недостатньо. Діяльність таких установ спрямована на розв'язання специфічних регіональних проблем та забезпечення створення умов для прискорення прогресу країн, що розвиваються. Ці інституції зорієнтовані переважно на здійснення довгострокового кредитування регіональних проектів, розробку та впровадження стратегії розвитку певного регіону з урахуванням його спе-

цифіки, на створення умов для розвитку регіонального співробітництва та економічної інтеграції цих країн. Характерною особливістю даних банків є участь у них не тільки країн, що розвиваються, а й індустріально розвинутих країн з інших регіонів, які виконують функції донорів [2, с. 22].

Саме відповідно до перелічених цілей 29 травня 1990 р. було створено Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) на основі Угоди про заснування між його членами [9, с. 7]. Метою створення ЄБРР визначалась допомога країнам Центрально-Східної Європи в перебудові економіки, допомога в проведенні економічних реформ, перебудова сільського господарства.

Особливу увагу ЄБРР приділяє розвитку інфраструктури, а також збереженню ядерної безпеки та відновленню здорової екологічної обстановки [10, с. 148–150]. Проте на відміну від усіх попередньо створених міжнародних фінансових інститутів ЄБРР відрізняв цілий ряд рис, серед яких можна виділити такі: 1) у засновницьких документах була заявлена необхідність дотримання політичних вимог організації при наданні нею допомоги (відповідно до ст. 1 Статуту ЄБРР [11]: “метою банку є внесення вкладу в економічний прогрес та реконструкцію тих країн, які дотримуються принципів багатопартійної демократії, плюралізму та ринкової економіки”); 2) міжнародна організація була створена не з ініціативи США [2, с. 148–149]; 3) до міжнародного фінансового інституту ввійшов СРСР з часткою 6% статутного капіталу, подолавши тим самим ізоляцію в системі міжнародних кредитно-фінансових організацій [2, с. 149]; 4) допомога у створенні нових економічних умов у країнах у період зміни політичної системи. При цьому особливий наголос робився на запобіганні виникненню “нестерпних соціальних умов”, які могли б призвести до розпаду суспільства в цих країнах та поставити під загрозу безпеку їх сусідів [9, с. 7–8].

Таким чином, бурхливий розвиток міжнародних та регіональних валютно-кредитних установ у ХХ ст. насампе-

ред пов'язаний з поширенням масштабів глобалізаційних процесів у світі та, як наслідок, тісним переплетенням економічних систем різних країн, а тому існуючі установи системи міжнародних фінансових організацій є основними суб'єктами глобалізації світової економіки.

Співробітництво України з міжнародними фінансовими організаціями здійснюється відповідно до Закону України “Про вступ України до Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнародної фінансової корпорації, Міжнародної асоціації розвитку та багатостороннього агентства з гарантій інвестицій” [12] та Указу Президента України “Про членство України в Європейському банку реконструкції та розвитку” [13].

Окрім цього, основні напрями співпраці визначаються у Стратегіях співробітництва. Так, даною стратегією на період 2009–2012 рр. визначалися такі напрями і завдання залучення міжнародної технічної допомоги та кредитних ресурсів, які спрямовуватимуться на [14]: 1) підвищення конкурентоспроможності національної економіки на інвестиційно-інноваційній основі; 2) підвищення соціальних стандартів життя та здоров'я громадян, гуманітарний розвиток, розвиток громадянського суспільства і забезпечення верховенства права; 3) усунення інфраструктурних обмежень; 4) сприяння європейській та євроатлантичній інтеграції України; 5) підвищення рівня екологічної, ядерної та радіаційної безпеки, захист держави і громадян.

Діяльність зазначених міжнародних фінансових організацій в Україні варто розглядати через сукупність як позитивних, так і негативних рис, притаманних такому співробітництву. Звичайно ж, вступ до цих організацій надає можливість доступу до кредитних ресурсів та програм, які сприятимуть розв'язанню проблем розвитку країни.

Участь у таких міжнародних організаціях, як МВФ і МБРР та надання ними кредитів розглядається як фактор довіри та підтвердження конкурентоспроможності

економіки країни з боку світової спільноти, що у свою чергу впливатиме на аналогічні рішення стосовно надання фінансових ресурсів іншими організаціями.

Механізми співпраці України з міжнародними фінансовими організаціями потребують подальшого вдосконалення через їх низьку ефективність і необхідність коригування існуючих стратегії та тактики співробітництва.

Серед найбільш нагальних питань даної ситуації варто відмітити необхідність побудови такої співпраці відповідно до національних потреб, інтересів та стратегічних пріоритетів нашої держави, при цьому доцільним є ретельніше ставлення до прийняття рішень стосовно нових кредитних запозичень, оскільки розраховуватися за взятими на себе зобов'язаннями доведеться в майбутньому.

Взагалі розв'язання проблеми розрахунку за існуючими боргами перед кредиторами може бути реалізоване лише двома основними шляхами: або за рахунок нових запозичень на зовнішньому ринку, або ж за рахунок власних внутрішньокраїнових джерел, що у свою чергу означатиме необхідність акумуляції фінансових ресурсів за рахунок розвитку промисловості, підвищення тарифів та урізання соціальних програм.

Ще однією проблемою в співпраці з міжнародними фінансовими організаціями, а особливо з МВФ, є недостатня відповідальність влади в Україні, що проявляється у відсутності єдиної чіткої стратегії економічного розвитку.

Тому доцільним було б зосередити увагу на необхідності максимального використання можливостей розвитку економіки країни відповідно до запропонованих та вже діючих проектів. Для цього потрібно детальніше проводити відбір таких проектів та оцінювати потенційні результати від їх реалізації, які давали б змогу забезпечити погашення взятих зобов'язань за позиками.

Доволі нагальним є питання стосовно стабілізації відносин з МВФ. І, на нашу думку, єдино можливим шляхом подолання існуючих суперечностей є лише слідування поставленим умовам за кредитними програмами та методич-

не їх виконання. Беручи на себе певні зобов'язання, держава має їх виконувати, а ігнорування даних умов або неметодичне виконання призводить до закономірного і неминучого напруження у відносинах з Фондом.

Слідування поставленим умовам позики є основою кредитних відносин, оскільки кредитор, надаючи фінансові ресурси, завжди несе ризик їх неповернення, а тому щоб забезпечити себе певними гарантіями, необхідно поставити позичальника в певні рамки. Саме такими рамками є умови надання кредитів за програмами МВФ.

Тобто якщо Україна має зацікавленість у отриманні кредитів як від МВФ, так і від інших міжнародних організацій, то іншої альтернативи, окрім підпорядкування поставленим вимогам, не існує. Ігнорування ж узятих на себе зобов'язань призведе до зниження міжнародного іміджу України та значною мірою вплине на можливість залучення зовнішніх запозичень.

Література

1. *Тицкий С.И.* Всемирная история денег, кредита и банков / Тицкий С.И. – К., 1997. – 543 с.
2. *Моисеев А.А.* Международные кредитно-финансовые организации. Правовые аспекты деятельности / Моисеев А.А. – М. : НИМП, 1999. – 272 с.
3. *Каплан Л.Е.* Сталин. Человек, который спас капитализм / Каплан Л.Е. ; пер. с англ. Р.Оганяна. – М. : Поколение, 2007. – 352 с.
4. *Ткачук Т.* Міжнародні фінансові організації, їх вплив на світові економічні процеси / Т.Ткачук // Персонал. – 2008. – №2. – С. 4–11.
5. *Кортен Д.* Когда корпорации правят миром / Кортен Д. – СПб. : Агентство ВиТ-принт, 2002. – 328 с.
6. *Шмелев В.В.* Глобализация мировых финансовых рынков / Шмелев В.В., Хмыз О.В. – М. : Проспект, 2010. – 200 с.

7. *IFC's Vision, Values* – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www1.ifc.org/wps/wcm/connect/CORP_EXT_Content/IFC_External_Corporate_Site/About+IFC/Vision/

8. *MIGA overview* – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.miga.org/whoweare/index.cfm>

9. *Ахметгараева А.С.* История и основные предпосылки создания Европейского банка реконструкции и развития. Основные факты о Европейском банке реконструкции и развития / А.С.Ахметгараева // Международное публичное и частное право. – 2009. – №2. – С. 6–8.

10. *Хорошковський В.І.* Всесвітній банк: кредитні ресурси міжнародного банку реконструкції та розвитку / Хорошковський В.І. – К. : Укр. Тов.-во “Інтелект нації”, 1999. – 196 с. – С. 148–150.

11. *Basic documents of the EBRD* – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ebrd.com/downloads/research/guides/basicsr.pdf>

12. *Закон України «Про вступ України до Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнародної фінансової корпорації, Міжнародної асоціації розвитку та багатостороннього агентства по гарантіях інвестицій» від 03.06.1992 № 2402-ХІІ* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2402-12>

13. *Указ Президента України “Про членство України в Європейському банку реконструкції та розвитку” від 14.07.92 № 379* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=379%2F92>

14. *Розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 вересня 2009 р. № 1156-р “Про схвалення Стратегічних напрямів та завдань щодо залучення міжнародної технічної допомоги і співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями на 2009–2012 роки”* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1156-2009-%D1%80>